

HADTUDOMÁNYI KÖNYVEK MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRÁBAN.

A XV. század a renaissance, a könyvtárak alapítási százada. A XIV. század alkonyán a flórenczi tanács Boccaccio indítványára a görög philológiának tanszéket állít egyetemén, s a Leontinussal tett eredménytelen kísérlet után, tanárul *Emanuel Chrysolorast*,¹⁾ Palaeológ János görög császár követét, hívja meg,²⁾ kivel Hellasz classicus nyelve és szelleme, hét száz évi³⁾ szünetelés után első bevonulását tartja Olaszországba. Flórencz, Róma, Velence, Pávia és Milano vetélkedve versenyeznek a mester bírásáért, előadásaira Olaszország minden részéből özönlenek a tanítványok s Homérről tartott magyarázatait az ország legelkelőbb tudósai hallgatják. Tanítványaiból csak Leonardo és Carlo Aretinot, Guarinot, Ambrogio Traversarit, Poggiot, Francesco Barbarot és Filelfot, Paolo Sforzát, Paolo Vergeriot, Giacomo Angelit és Nicolo Nicolit⁴⁾ emeljük ki, kik a XV. században mint kitünő humanisták, Flórencz, Róma, Nápoly, Ferrara, Velence, Mantua és Bologna főiskoláiban mesterök szellemében folytatják a classica tudományok terjesztését, s megkedveltetik ezeket a fejedelmekkel és népekkel. Minél jobban terjedt azonban ezen tudományok ismerete, annál élénkebben nyilvánult a vágy, magukat a classikai munkákat is bírhatni, s ez adta az első *impulsust a görög és latin kéziratok rendszeres gyűjtésére*. Előkelő tudósok és tudós előkelők vetélkedve ke-

¹⁾ Tiraboschi G. Storia della letteratura Italiano T. VII. p. 113.

²⁾ Hodijs: De græcæ lingue instauratoribus pag. 13,

³⁾ Leon. Aretini epistolæ apud Hodium p. 28.

⁴⁾ Jac. Phil. Bergomensis apud Hodium p. 27.

resik a classikai kéziratokat mindenfelé s a mit a könyvpiaczkok készletéből megszerezni nem képesek, azt az ügyes leírók többszörösítő tolla szolgáltatja.

A talaj már ennyire elő volt készítve, mikor Görögország tudósai eleinte egyenkint s Byzancz eleste után tömegesen keresik fel Olaszországot, s míg ők maguk a classikai tudományok meghonosításának legfőbb tényezői lesznek, addig a velök hozott kéziratok nagy mennyisége jelentékeny lendületet ad a kéziratforgalomnak.

A jövevényeket mindenütt a classicismus apostolai gyanánt üdvözlik, pápák, fejedelmek és államok barátságukkal tisztelik meg, s ők viszont Hellasz szellemi kincseit tárják fel a közönségnek s mint humanisták, Aristoteles és Plato magyarázói, szerzők, fordítók, leírók és könyvfestők érvényesítik életrevalóságukat. Az ismeretek köre tágul, az újabb tanok szépségei még inkább sarkalják a tudomány-barátokat a görög kéziratoknak megszerzésére, a görög irodalom művelése föléleszti a latin classicusok szeretetét, s kedvező körülmények között lázas szenvedélylyel kezdődik a nagyobb arányokban való gyűjtés. Az egyetemek, egyházak, és kolostorok szerény könyvtárai mellett, nagyszerű magán s nyilvános könyvtárak keletkeznek, melyeknek birtokosaik kölcsönöznek jelentőséget. Flórenczben a Mediciek, különösen Medici Cosimo és Lőrincz, Rómában V. Miklós és IV. Sixtus pápa, Ferrarában és Modenában az Esteiek, Milanoban a Viscontiak és Sforzák, Nápolyban Arragoniai Alfons, Mantuában a Gonzagák és az urbanói herczegek, Cesenában a Malatesták nagy szenvedélylyel kezdik meg a kéziratgyűjtést, s nevezetes könyvtáraknak vetik meg alapját. Megbízásukból első rendű tudósok járják be Európa és Kis-Ázsia kiválóbb helyeit, hogy a zárdákban és könyvpiaczkokon megszerezhető kéziratokat gyűjteményeik számára vásárolják össze.¹⁾

Mindent azonban ez úton beszerezni nem lehetett, s a meglevő kéziratkészlet többszörösítéséről kellett gondoskodni. Anyomda csak e század hatvanas éveiben hozatott be Olaszországba, sokáig

¹⁾ A. H. L. Heeren: Geschichte der Künste und Wissenschaften seit der Wiederherstellung derselben bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts. Göttingen 1801. II. köt. 13—15. l. és 40, 55—58. l.

a kezdet nehézségeivel küzdött s a gyors többszörösítést, úgy a mint ezt a gyűjtésben nyilatkozó közszellem megkívánta, nem eszközölhette. A leírás általi többszörösítéshez kellett tehát folyamodni, mely e században oly óriási dimenziókat vett, hogy a nyomdászat csak kifejtettebb s virágzóbb korában haladta azt túl. E többszörösítés a kézirat-kereskedést a virágzás tetőpontjára emelte, nagy lendületet adott a hártyaafinomító iparnak, a könyvkötésnek s az írás technikájának, s a könyvfestészetet kitünő műremekekkel gazdagította. Előkelő tudósok könyvkereskedőkké, leírókká és miniatorokká lettek; s hogy a leírók mily nagy technikai apparatussal és gyorsasággal dolgoztak, ennek megvilágítására elég felhoznom V. Miklós pápát, ki nyolcz évi (1447—1455) uralkodása alatt — mint Vespasiano Bisticci ¹⁾ írja — 5000 kéziratot vetette meg a vatikáni könyvtár alapját; továbbá Medici Cosimot, kinek az említett Vespasianus 22 hónap alatt, 200 codexet 45 leíróval lemásolva, kifestve és bekötve szolgáltatott.²⁾ Így vált divattá, finom hárt्यान szépen írott és ékesen kifestett kéziratokat hozni forgalomba, melyek a fejedelmi gyűjteményeknek főalkatrészeit képezték.

Bármily gazdagok voltak azonban ezen könyvtárak, csak magán jelleggel bírtak, s a nagy közönség igényeit nem érintették. A nyilvános könyvtár első dicsősége egy szerény flórenczi tudóst, Niccolo Niccolit ³⁾ illeti meg, ki a XV. század első felében, 400 görög és latin codexből álló gyűjteményét azon kikötéssel hagyta végrendeletében Flórencz városa tanácsának, hogy az egy nyilvános könyvtárnak képezze alapját. A könyvtárt a Sz.-Márk nevű kolostor egyik termében, melyet Medici Cosimo a saját költségén bútoroztatott be, állították fel, s 1444-ben nagy ünnepélyességgel adták át a nyilvánosságnak. Első könyvtárnoka Thomasso di Sar-

¹⁾ Muratori: *Rerum Italicarum Scriptores etc. Mediolani 1751.* fol. Tom. XXV. pag. 282.

²⁾ A. Kirchoff: *Die Handschriftenhändler des Mittelalters.* II. kiadás. Lipese, 1853. 36. l. és *Weitere Beiträge zur Geschichte des Handschriftenhandels im Mittelalter.* Halle. 1855. 6—8. l.

³⁾ A. H. L. Heeren: *Geschichte der Künste und Wissenschaften stb.* II. köt. 13. lap.

zано lett, ugyanaz, ki később mint V. Miklós pápa a vatikáni könyvtár első megalapítója lön.

A római birodalom elpusztulása óta, ez volt az első nyilvános könyvtár Olaszországban, s idő folytán a Laurenciánába olvadt be.

A második nyilvános könyvtár 1448-ban szintén Flórenczben keletkezett, s a «S. Maria del fiore»-ről nevezett káptalani egyházban volt elhelyezve.¹⁾

A harmadik nyilvános könyvtárnak Bessarion bibornok vetette meg alapját, midőn 1468-ban, 800 kéziratból álló könyvtárát a velencei köztársaságnak ajándékozta, s első tényezője lett a Marciana létrejöttének.²⁾

A negyedik IV. Sixtus pápának (1471—1484) köszöni létét, ki a könyvgyűjtést V. Miklós pápához hasonló buzgalommal folytatta, de ennél egy lépéssel tovább ment s a szentszék használatára berendezett Vaticanát a nagy közönségnek nyitotta meg.

Ő lett ezen könyvtárnak nemcsak második megalapítója, de föntartója is, mert a meglevő kéziratkészlet kezelésére, lajstromozására, kellő örökről gondoskodott, állásukat megfelelő alapítványok által biztosította, s a könyvtár igazgatásával Bartholomeo Platinát, a kitünő történettudóst bízta meg.³⁾

Így keletkezett alig 40 év alatt négy nyilvános könyvtár Olaszországban, s közrehatásuk a tudományos szellem emelésére európaszerte igen nagy volt. S hogy mi, kik ezen classicus ország szomszédságában élünk, s érdekeink által körébe oly sokszor vonatva tudományos haladásának szemtanúi valánk, ezen regeneráló szellem behatása alúl magunkat ki nem vonhattuk, az igen természetes. De bizonyos az is, hogy e században aránylag kedvezőtlen viszonyok mellett, sokkal több érzéket tanúsítottunk a renaissance befogadására, mint nálunknál előrehaladottabb más nemzetek sokkal kedvezőbb körülmények között.⁴⁾

Már Zsigmond uralkodása alatt hatott el hozzánk a classi-

¹⁾ Blume: *Iter Italicum*. Halle. 1827. 8-r. II. köt. 68. l.

²⁾ Blume Fridrich: *Iter Italicum*. Berlin u. Stettin 1834. 8-r. I köt. 214. lap.

³⁾ Bart Platina *De Vitis pontificum Coloniae* 1626. 4-r. 331—332. lap.

⁴⁾ Buđik P. A. *Leben und Wirken der vorzüglichsten lateinischen Dichter des XV—XVIII. Jahrhunderts*. Wien. 1828. 8-r. I. köt. LXXXI, l.

cismus nemesítő fuvallata; több előkelő olasz tudós, köztük Ambrogio Traversari, Francesco Filelfo, Paolo Vergerio és mások fordultak meg Magyarországon, s főnmaradt levelezéseikben hazánk akkori tudományos viszonyairól elismeréssel emlékeznek meg.¹⁾

Hunyady Jánost Poggio keresi fel leveleivel s könyvekkel kedveskedik neki,²⁾ zrednai Vitéz János már mint nagyváradi püspök jelentékeny könyvtárt alapított székhelyén³⁾ s összeköttetésben volt az olaszországi humanistákkal; Janus Pannoniust pedig az egykorú írók mint kitűnő költőt és humanistát magasztalják.⁴⁾

Ily viszonyok előzték meg a kort, midőn Hunyadi Mátyás a trónra lépett, s fiatal nemes lelke egész erejével felkarolva a humanistikai irányt, melybe nagy nevű mestere, a csak most említett Vitéz János még zsenge korában beavatta, a legkedvezőtlenebb viszonyok között, mintegy czáfolataúll az ismert «inter arma silent musæ» közmondásnak, Budán egy nagyszerű könyvtárnak, a Corvinának vetette meg alapját, mely kéziratának fényes voltára, belértékére, sokaságára, szóval egész szervezetére nézve, az ez időben létezett könyvtárakat mind túlszárnyalta.⁵⁾ S hogy e könyvtár nem egyedül állt az országban, hanem mellette az akkori főpapok és országnagyok könyvtárai is virágoztak, sokkal inkább ismeretesebb, hogysem ezt ez alkalommal ismételnem kellene.⁶⁾ De a mi kiváló világtörténeti fontosságot kölesönöz a könyvtárnak úgy ez azon körülmény, hogy nyilvános könyvtár volt, mely rendes könyvtárnokokkal s a tudósok számára berendezett dolgozó teremmel birt,⁷⁾ kiválóbb becsű kézíratait ismerte az akkori tuda-

¹⁾ Mehus: Ambrosii Camaldulensis latinæ epistolæ.

²⁾ Fraknoi Vilmos: Vitéz János könyvtára, a «Magyar Könyv-Szemle» III. évfolyam I. füzet 5. l.

³⁾ Jani Pannonii Poemata Trajecti ad Renum 1784. 8-r. I. köt. 645. l.

⁴⁾ Testimonia et iudicia selecta de Jano Pannonio. Jani Pannonii Poemata. II. köt. 320—328. l.

⁵⁾ Naldus Naldius: Epistola de laudibus augustæ Bibliothecæ, Bél Mátyásnál: Notitia Hungariæ Novæ, Viennæ 1737. fol. 599. lap.

⁶⁾ P. Wallaszky: Tentamen Historiæ Litterarum sub rege gloriosissimo Mathia Corvino de Hunyad in Hungaria. Lipcse, 1769. 4-r. 78—98. l.

⁷⁾ Nicol. Oláh: Hungaria, Bél Mátyásnál Adparat. ad Hist. Hung. Pozsony 1735. ívrét 9. l. — Naldus Naldius Bélnél, Lib. II. v. I. p. 611. — Bonfin Ant. Hist. Pannon. Dec. IV. Lib. VII. p. 459. edit. Colon. 1690. —

mányos világ, s a Mediciek ¹⁾ és Sforzák ²⁾ egyesekről másolatokat készítették saját könyvtáraik számára.

De országos ³⁾ színezete is volt a könyvtárnak s a nemzet teljes értéke szerint méltányolta azt. Erről tanúskodik azon szerződés, melyet az országnagyok Corvin Jánossal 1490 jun. 17-én kötöttek, hol a többi közt különösen figyelmeztették, *hogy az ország díszére alapított könyvtárt kiürítetteti ne engedje, hanem az összes könyveket ott őriztesse, szabadjon neki azonban, a praelatusok és zászlós urak tanácsával és felülvizsgálásával, némelyeket a maga használatára kivenni.*

Az ötödik közkönyvtár tehát e században a budai volt, mely Mátyás király jelentékeny magángyűjteményéből nőtte ki magát azzá, s alapítási idejét 1468—1478 közötti időszakra, vagyis a Marciana és a Vaticana nyilvánossá tételével egy időre teszszük.

Hogy ezen könyvtárban, melynek *kötetszámát a legújabb kutatások körülbelül 10,000-re teszik*, a tudományos irodalom minden ága volt képviselve, ismeretes, de ismeretes az is, hogy Mátyás király a könyveket nemcsak mint tudománykedvelő fejedelem nemes fényűzésből gyűjtötte, hanem olvasta is, mire őt széleskörű műveltsége és gazdag nyelvismerte egyaránt képesítették.

A dolog természetében fekszik, hogy könyvtárában *a latin nyelvű könyvek száma volt a legnagyobb*, melyeket Mátyás király mint klasszikai műveltséggel bíró férfit eredetiben olvasott.

Egykorú forrásokból tudjuk, hogy Mátyás király különösen a római remekírókat kedvelte, s ezekből Liviust, Tacitust, Curtiust, Suetoniust, Curtiust, Julius Cæsart, Salustiust, Silius Italicust és Cornelius Nepost előszeretettel tanulmányozta. Leginkább a rómaiak hadjáratai és ezeknek viselt dolgai érdekelték, melyekben nagy jártassággal bírt.

Alex. Brassicanus in epistola ad Christophorum a Stadion, Madernél De bibliothecis. Helmstadt. 1702. 4-r. 145—153. l. — Petr. Jænichii Dissertatio de meritis Mathiæ Corvini in Rem Litterariam Thorun. 1717. 4-r. p. 211.

¹⁾ Bandini A. M. Catalogus codd. latinor. bibliothecæ Medicæ Laurentianæ Florentiæ 1764. fol. Tom. I. Col. 695—696. lap.

²⁾ Pray Georgii: Epistolae Procerum. R. H. I. 378. ll.

³⁾ U. o.

De nem volt járatlan a görög remekírók irodalmában sem, melyeket latin fordításban olvasott, sőt jártassággal bírt az egyházi irodalomban is, a mint erről Gattival, az előkelő olasz theologussal, folyt ismeretes hittudományi vitája, Bonfinnak «Trimerion» című, Beatrix királynénak ajánlott munkája és más egykorú adatok tanúskodnak.

De a humanistikai és theologiai tanulmányok mellett *legnagyobb jártassággal bírt a hadtudományi irodalomban*, melyet kiváló előszeretettel művelt.

Ezt beismeri ő maga Gattival fönt említett polemiájában, melyet Galeotti tartott fönn számunkra, midőn kiemeli, hogy ifju korában korán trónra jutva, nem volt alkalma theologiai tanulmányokkal tüzetesen foglalkozni, s a gyakori hadjáratok, melyekből uralkodásának bőven kijutott, arra utalták, hogy a hadtudományban magának alapos tájékozást szerezzen, s ezért csak ezen irodalomban bír rendszeres ismeretekkel.

Minden kétségen kívül tehát állithatjuk, hogy Mátyás király egyike volt kora legképzettebb hadvezereinek, kiben az elméleti hadtudományi ismeretek a hadviselés gyakorlati tapasztalataival ritka összhangzásban egyesültek.

Ezen körülményből következtethetjük, hogy hírneves könyvtárában a hadtudományi munkák nagy számmal voltak képviselve.

Mivel azonban Mátyás király udvartartásának könyvei, és a könyvtár egykori jegyzéke nem jutottak ránk, azt hogy ezen könyveknek a száma mily nagy volt, nem tudjuk pontosan meghatározni.

S ezért csak arra szorítkozhatunk, hogy a Corvina ekkorig felkutatott maradványaiból, *melyeknek száma ez idő szerint 130-ra megy*, kiemeljük azon hadtudományi munkákat, melyeket eddigi kutatásaimban mai napig földerítenem sikerült.

Ezeket óhajtom rövid vonásokban itt ismertetni.

Mielőtt azonban ezt tenném, legyen szabad a Corvina maradványainak rövid statisztikáját, mint adalékot a Corvina-kérdés fejlődéséhez, előrebocsátanom.

Mátyás király könyvtárából ekkorig 130 kétségtelen Corvin-jellemű kéziratot ismerünk, melyek vagy a címlapon vagy az eredeti könyvtáblán Mátyás király címerével vannak díszítve, s 42 európai könyvtárnak első rendű bibliographiai ritkaságaihoz tartoznak.

Ezek közt túlnyomó számban vannak a világi, és jelentékeny kisebb számban az egyházi irodalom termékei képviselve.

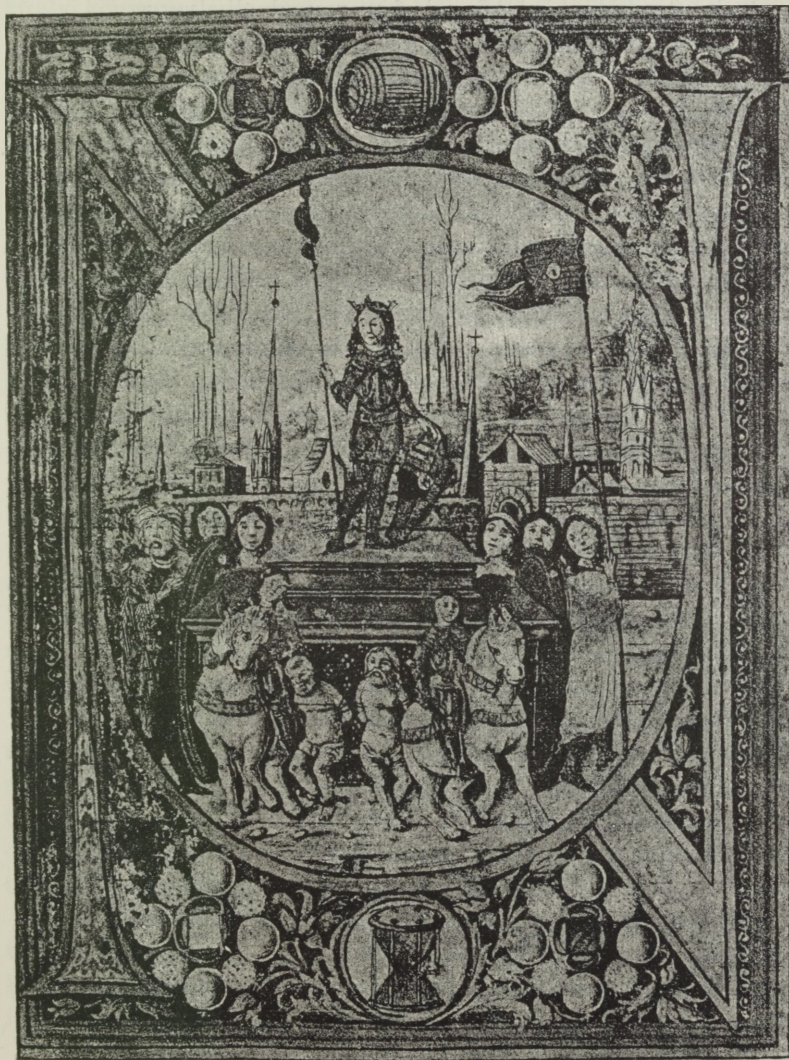
Legtöbb Corvin-codex van Bécsben a császári udvari könyvtárban, és pedig számszerint 32, ezután következik a modenai királyi estei könyvtár 15, a budapesti egyetemi könyvtár 12, a Nemzeti Múzeum könyvtára 9, a wolfenbütteli hercegi könyvtár 8, a müncheni kir. állami könyvtár 6, a párisi nemzeti könyvtár 4, a velencei szent Márk könyvtár 3, Drezdában a királyi, Londonban a British-Muzeum, Veronában a káptalani, Milanóban a marchese Trivulzio-féle, Cheltenhamban a Sir Thomas Philips-féle és Rómában az egykori Collegio al Gesù-féle könyvtár 2—2 és a budapesti m. t. Akadémia, Emich Gusztáv úr, a marosvásárhelyi gróf Teleki, az esztergomi főegyházi, a győri papnöveldei, a pozsonyi ferenczrendi a zágrábi egyetemi, a paduai egyetemi, a florenczi Laurenciana, a florenczi állami levéltár, a pármai királyi, a római vatikáni, a turini királyi, a volterrai Museo Guarnacci, a bécsi cs. kir. hitbizományi, a bécsi jezsuiták, a göthweigi beneczrend, a prágai, a lipcei, göttingai, jenai és erlangeni egyetemi, a thorni gymnasiumi, a stuttgarti királyi, a pétervári császári és a besançonai városi könyvtárak 1—1, végül három magán könyvtár összesen 4 Corvin-codexszel.

Ezen Corvin-codexek, két görög kézirat kivételével, mind latin nyelvűek s három nyomtatványt kivéve, mind hártya kéziratok és pedig egynek kivételével valamennyi a XV. századból.

Több kézirat czímlapján rajta van Mátyás király és Beatrix királyné egykorú arczképe, melyek ezeknek iconographiájához nagybecsű adalékokat szolgáltatnak. A szövegben itt ott-rajta van Mátyás király sajátkezű lapszéli jegyzete, s több kéziratban fennmaradt a másolók, könyvfestők és szövegjavítók névbejegyzése, melyekből ezeknek nemzetiségére következtethetünk. A mi a kéziratok díszítési characterét illeti, ez a legszebb olasz renaissance, az egyes könyvfestő iskolák különböző nuanceival.

Azon időtől fogva azonban, midőn Mátyás király Bécs városát és az osztrák tartományokat meghódítja vagyis 1485—1490-ig, a könyvornamentikában túlsúlyra vergődnek a hadi motívumok, melyek az ezen időszakban készült kéziratokban kizárólag dominálnak. Így a bécsi Philostratusban és az itteni egyik Hieronymus-

ban, a velencei Averulinusban és Marcianus Capellában, a wolfenbutteli Cortesiusban a címlapok díszítései hadi jelvényekből, fegyverekből, csataképekből vannak összeállítva s Philostratusban és Averulinusban Mátyás király mint triumphator diadalkocsin,

MÁTYÁS KIRÁLY A PHILOSTRATUS-CODEX CZÍMLAPJÁN.

Cortesiusban pedig lóháton, a csapatok élén, mint hadvezér van ábrázolva.

Sajnálunk csak azt lehet, hogy a felkutatott Corvin-codexek közt a hadtudományi kéziratok száma mindössze négy kötetből áll, melyek négy különböző könyvtárban vannak elhelyezve.

Ezek a következők:

1. *Valturius: de Re Militari*. Ívrétű hártya kézirat, igen fényes kiállításban, 325 levél, művészi kivitelű címlappal, 100-nál több lapnagyságú hadászati, színes illusztrációval, melyek a régi hadviseléshez szükséges ostromló gépeket és fegyvereket ábrázolnak, és 491 arany initialéval. A kézirat címlapja díszkeretből áll, mely a felső lapszélben Galiczia és Dalmácia címérét, a jobbikban Magyarország kettős keresztjét, a balban a kétfarkú cseh oroszlánt és az alsóban a magyar pólyákat és a Mátyás-féle gyűrűs hollót mutatja. A felső lapszél közepén van a Corvin-codexben oly sokszor előforduló arany sárkány, mely gyűrű alakot képez, s farkát nyaka körül fonja. Alul Mátyás király koronás címere a magyar cseh és dalmáciai jelvényekkel és a szív pajzsban a gyűrűs hollóval.

Az iniátleban zöld guirlandban foglalva, egy nagy érem látható, mely lóháton egy római lovagot ábrázol. Körirata: *M. Tullius Cicero Consul Romanus*. A munka Malatesta Zsigmondnak van ajánlva s végén a következő jegyzet olvasható: *Joannes Marcus Cynicus fieri curavit*, a mi azt jelenti, hogy a kéziratot Joannes Marcus Cynicus csináltatta, ugyanaz ki 1476-ban Beatrix számára a Diomedes Caraffa által szerkesztett utasításokat másolta. A kézirat eredeti kötése elveszett, mostani kötése disznóbőr s a XVII. századból származik.

A munka Valturius XV. századbéli olasz írónak a katonai tudományokról írt munkáját tartalmazza. A munka számos kiadást ért, melyekből egy 1472-ik évi ősnymtatvány, valószínűleg Mátyás király könyvtárából, a konstantinápolyi császári kincstár gyűjteményében megvan.

Ezen ősnymtatvány, az első ilyenmű kiadás (editio princeps), melynek záradékában *Veronai János* van mint nyomdász megnevezve.

A munkában van száznál több hadművészeti fametszet s a vé-

gén a következő colophon : Johannes ex Verona oriundus : Nicolai cyrurgie medici filius : Artis impressorie magister : hunc de re militari librum elegantissimum : litteris et figuratis signis sua in patria primus impressit. An. MCCCCLXXII. A kézirat most a drezdai királyi könyvtaré, s nevezetes, mert ezen első kiadásból van másolva.

2. Ugyanezen munka megvan egy második egykorú példányban a modenai királyi esztei könyvtárban is, hol az ottani fényes kiállítású Corvin-codexek közt, mint egyszerű kiállítású hártyakézirat, mely Vespasiano Bisticci iskolájából származik, foglal helyet. Czíme : *Valturius de Re Militari Libri XII.*

XV. századbeli hártyakézirat ívrétben, IV + 226 beírt levéllel, egyszerűbb kiállítású, arabeszk díszkeretű címlappal, 13 arabeszkbe foglalt arany initialéval és 100-nál több lapnagyságú tollrajzzal, melyek a XV. századbeli hadviselés fegyverzetéhez, ostromló gépeihez és egyéb hadi eszközeihez érdekes adalékot nyújtanak s a kézirat becstét emelik. A címlap alsó lapszélén van Mátyás király hollós czímere M. A. betűkkel (Mathias Augustus).

Érdekesnek tartom kiemelni, hogy ezen kézirat is, mint az előbbi, Malatesta Zsigmond hercegnek van ajánlva, a mi onnan megmagyarázható, hogy a herceg ariminiai fejedelem, Valturius pedig ariminiai származású levén, a munka ajánlására legtöbb jog-czímmel birt.

A kézirat eredeti kötése hiányzik, mostani kötése XVIII. századbeli barna bagaria-bőr, a modenai fejedelem czímerével és eredeti arany vágással.

Azon körülmény, hogy ezen munkából három példány maradt ránk a Corvina emlekeiből és pedig kettő Mátyás király czímerével, Mátyás királynak a hadtudományok iránti érdeklődéséről tanúskodik, ki azért tartott belőle több példányt, hogy kedvencz olvasmányát mindenhova magával vihesse, de azért budai könyvtárában is elegendő példány legyen belőle.

3. A harmadik hadtudományi munka, melyet Mátyás könyvtárából ismerünk : *Paulus Santinus de Re Militari.* XV. századbeli, ívrétű hártyakézirat fényes kiállításban, művészi kivitelű címlappal és számos hadművészeti illusztrációval.

E kézitratról ki kell emelnem, hogy Mátyás király czímere felül van benne festve II. Ulászló czímerével, a mint ezt a Corvina

azon maradványaiban tapasztaljuk, melyek Mátyás király életének utolsó szakában készültek, de csak ennek halála után lettek befejezve.

A kézirat most a párisi nemzeti könyvtár tulajdona, mely azt Girardin francia követ közvetítésével 1687-ben a konstantinápolyi Eszki Szerailból szerezte. Kötése újabbkori.

4. Nem szigorúan vett hadtudományi munka, de Mátyás király hadi tetteit tárgyalja :

Alexandri Cortesii Laudes bellicae Mathiae Regis című kézirat, mely a wolfenbütteli hercegi könyvtárnak egyik dísze.

Ezen hártýakézirat kis ívrétben 32 beirt levélből áll, nagy fénynyel és műízléssel van kiállítva, s kitűnő miniatűrök és három fényes címwap díszíti.

A címwapok ornamentikájának motívumai kizárólag hadi jelvényekből vannak választva, s igen ízlésesen összeállítva.

A főcímlapon nagy bronzszínű medaillonban van Mátyás kevésbbé jól talált arcsképe a következő köríráttal: *Mathias Rex Hungariae Bohemiae*, az alsó lapszélien pedig a Corvin-czímer mellett miniatüre-ben egy jelenet, mely Mátyás királyt lóháton a magyarok élén, a Fides istenasszonylyal a háttérben ábrázolja, a mint csatába a törökök ellen vonúl.

A munka Alexander Cortesius olasz humanistának Mátyás király hadi tetteiről írt epopéáját tartalmazza, s Mátyásnak van ajánlva. A költemény irodalmunkban ismeretes.

Egykorú kötése vörös bársony, arany vágással.

* * *

Ezek azon hadtudományi munkák, melyek Mátyás király könyvtárából ránk maradtak. Midőn ezeket itt a t. szerkesztő úr szives fölshóllítására ismerttettem, felhasználtam az alkalmat arra, hogy Mátyás király könyvtáráról e folyóírat t. olvasóinak olyanokat előrebocsássak a milyeneknek elmondásához, a folyóírat természeténél fogva, máskor nem igen volna alkalmam.

Végül megjegyzem, hogy a Mátyás király által előszeretettel tanulmányozott hadtudományi írók közt Galeotti még: *S. Julii Frontini Strategemata* és *Flairi Vegetii Renati Epítome Rei Militaris* című munkákat említi, de ezek fájdalom a Corvina maradványaival nem jutottak reánk.

CSONTOSI JÁNOS.